

ملیحه اختری^۱

محبوبه سلیمانپور عمران^۲

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف شناسایی و الویت بندی مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدار و تعیین نیازهای آموزشی مهارتی متناسب با بازار کار بر حسب گروههای هدف مشتمل بر جوامع روستایی، مشاغل خانگی، جوامع عشایری، اصناف، زندان، جوار دانشگاهی، پادگان، سکونت‌گاه غیررسمی و شعب شهری در استان خراسان شمالی صورت گرفته است. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام گرفت. جهت گردآوری داده‌ها، علاوه بر استفاده از اسناد و گزارشات، از دو ابزار دیگر یعنی مصاحبه نیمه‌ساختار یافته و پرسشنامه استفاده شده است. محورهای مصاحبه نیمه‌ساختار یافته معطوف به شناسایی الزامات، مشاغل و مهارت‌های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر در استان خراسان شمالی بوده است. اعتبار مصاحبه‌ها با استفاده از روش بازبینی توسط مشارکت کننده‌ها و روایی و پایایی پرسشنامه‌ها نیز به ترتیب با استناد به نظر متخصصان و ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش طیف مختلفی از کارشناسان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان، کارشناسان ادارت کل صنعت و معدن و تجارت، جهاد کشاورزی، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اعضای هیات علمی، آموزش‌دیدگان سازمان فنی و حرفه‌ای و کارآفرینان و صاحبان مشاغل استان خراسان شمالی بوده‌اند. مهم‌ترین نتایج پژوهش دستیابی به الگویی مشتمل بر ۵۸ شغل با ویژگی قابلیت اشتغال و درآمدزایی پایدار بر حسب گروه‌های هدف برنامه‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای، می باشد.

کلیدواژه: بازاریابی آموزشی، الویت بندی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، استان خراسان شمالی.

^۱ دانشیار دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، بجنورد، ایران

maliheh.akhtari@gmail.com

^۲ استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، بجنورد، ایران

مقدمه

در سال‌های اخیر بازاریابی برای عرضه مواردی جز کالاها، گسترش بسیار زیادی پیدا کرده است که از آن جمله می‌توان به بازاریابی خدمات آموزشی اشاره کرد (موریسون و همکاران، ۲۰۰۹). ابزار ضروری برنامه ریزی آموزش فنی و حرفه‌ای، تجزیه و تحلیل مسائل آینده و تخمین نیروی انسانی لازم برای رفع نیازهای اقتصادی، اجتماعی و بازار کار آینده است. خدمات آموزشی نیاز به بازاریابی دارد و برای تلفیق آن با نیازها و تکنولوژی روز نیز باید برنامه درسی آن را نیازسنجی نمود (بابایی و همکاران، ۲۰۱۶). بازاریابی آموزشی^۱، به منظور پیش بینی، تعیین و هدایت نیازهای آموزشی افراد و طراحی برنامه‌هایی جهت رفع این نیازها و ترغیب افراد به پذیرش آموزش صورت می‌گیرد و می‌کوشد تا مخاطبان آموزش و مشتریان بالقوه‌ی آموزش را به درستی بشناسد و باور و علاقه به آموزش را در آنان ایجاد و تقویت کند (الیزابت و هارلان، ۲۰۰۹). اهمیت مهارت و فناوری در فرآیند توسعه در کشور و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ی کشور به ویژه دستیابی ایران به قدرت اول اقتصادی در منطقه در افق ۱۴۰۴، سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور را به عنوان متولی اصلی آموزش های مهارتی غیررسمی برآن داشت تا به منظور ترسیم چشم‌انداز کلان، سند راهبردی مهارت و فناوری را طراحی و تدوین نماید(سند راهبردی مهارت و فناوری سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای، ۱۳۹۰).

با توجه به اینکه افزایش کیفیت آموزش فنی و حرفه‌ای موجب بالا رفتن کارایی و کارآفرینی نیروی انسانی برای کمک به رشد اقتصادی و اشتغال در جهت بهبود کیفیت زندگی مردم می‌شود. تحقق این هدف در مرحله اول مستلزم بازاریابی آموزشی، شناخت نیازهای بازار کار، کارایی و انعطاف‌پذیری نظام آموزشی فنی و حرفه‌ای است از اینرو آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیازمند یک روش اجرایی مناسب برای همکاری تنگاتنگ بین صنعت و دانشگاه و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌باشد (رحیمی و سلیمان پورعمران، ۲۰۱۵). سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴، افقی توسعه یابنده را برای دستیابی به رشد و تعالی کشور قرار داده است. براساس این سند راهبردی، "ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه و برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی" تعریف شده است. ضرورت دستیابی به توسعه همه جانبه و در رأس آن توسعه انسانی و علمی را می‌طلبد که بدون آن دستیابی به اهداف کلان چشم‌انداز مسیر نخواهد گردید. این چشم‌انداز مبنای تنظیم سیاستهای کلی چهار برنامه پنج ساله آینده خواهد بود و افق جهت‌گیری کلی فعالیتهای کشور را در ابعاد مختلف در بیست سال آینده مشخص می‌نماید (برنامه راهبردی توسعه روستایی، ۱۳۹۳). در این راستا سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور با قابلیت‌ها و جایگاه قانونی خود،

^۱ - Educational Marketing

آموزش مهارتی و ایجاد و توسعه اشتغال پایدار را در دستور کار خود قرار داده است (مرادی کفرآج و همکاران، ۱۳۹۱).

اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای خراسان شمالی و مراکز تابعه آن، متولی آموزش‌های مهارتی و کاربردی و مرجع ارائه کننده آموزش‌های علمی، عملی و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در سطح استان می‌باشد، که براساس آیین نامه‌ها و استانداردهای آموزشی و قانون‌ها و مقررات ویژه خود، کار آموزش، ارتقای مهارت و تخصص برای افراد و متقاضیان کسب فن و حرفه را به منظور احراز شغل مورد نظر بر عهده دارد و حرفه‌های گوناگونی را بر طبق برنامه‌های مصوب آموزش می‌دهد.

باتوجه به اینکه استان خراسان شمالی سهم ناچیزی از تولید ناخالص ملی را به خود اختصاص داده است و نرخ بهره وری نیروی کار استان، نصف نرخ بهره وری کشوری می‌باشد؛ می‌تواند که نهادها و سازمان‌های استان، تدوین سند فنی حرفه‌ای استان را چه از منظر ساختاری و چه محتوایی مورد توجه جدی قرار دهد. از اینرو به منظور بسترسازی اجرای سند راهبردی مهارت و فناوری به عنوان نقشه راه تحول و نوسازی در مجموعه خدمات، فرآیندها و فعالیت‌های این سازمان، باتوجه به اسناد بالادستی کشور همچون سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی نظام اداری، اشتغال و اقتصاد مقاومتی، ابلاغ شده از سوی مقام معظم رهبری، توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی، با نگاه به منشورکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و تدوین بسته اجرایی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور در استان‌ها، پژوهش حاضر کمک می‌کند تا سیاست‌گذاران و برنامه ریزان نظام آموزشی بتوانند در راستای ایجاد و گسترش آموزش‌های مهارتی برنامه ریزی نموده و تصمیمات به هنگام و صحیحی را اتخاذ نمایند.

نتایج این پژوهش می‌تواند اطلاعات جامعی درباره چگونگی برنامه ریزی و برگزاری این آموزش‌ها ارائه نماید و کاربرست یافته‌های این پژوهش توسط متولیان امر می‌تواند از خسارت‌های احتمالی در این زمینه جلوگیری بعمل آورد. اگر نیروی انسانی کارآمد و منابع مورد نیاز در منطقه‌ای مناسب بوده ولی قابلیت‌های آن ناحیه متناسب با مهارت دانش‌آموختگان نباشد، به مهاجرت نیروی آموزش دیده یا جذب در مشاغل غیر مرتبط با آموزش فرا گرفته شده، منجر می‌گردد. ولی چنانچه پتانسیل‌های توسعه مناطق (معادن، کشاورزی، گردشگری، خدمات، صنایع و...) شناسایی شده و آموزش‌های متناسب با قابلیت‌های آن منطقه ارائه شود، توسعه یافتگی محقق‌تر خواهد بود. به این ترتیب شناسایی نیازهای شغلی استان، باید برخاسته از پتانسیل‌های توسعه‌یابی استان بوده و مبتنی بر رویکرد بازاریابی آموزشی انجام پذیرد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ رویکرد، یک پژوهش آمیخته (کیفی و کمی) است. ابتدا با روش کیفی، الزامات، مشاغل و مهارت‌های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر در استان خراسان شمالی با رویکرد اکتشافی و از طریق تحلیل اسناد و مصاحبه‌ها، شناسایی شده و سپس با روش کمی و از طریق تحلیل استنباطی پرسشنامه‌های پژوهش به اعتبارسنجی الزامات، مشاغل و مهارت‌های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر پرداخته شده است. یادآور می‌شود روش تحقیق در بخش کمی، توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. جامعه پژوهش شامل سه گروه می‌باشند. گروه اول (کارشناسان و مربیان مراکز آموزش فنی حرفه‌ای استان) که تعداد کل آن‌ها ۱۹۱ نفر می‌باشد. گروه دوم (کارشناسان اداره کل صنعت و معدن و تجارت، سازمان جهاد کشاورزی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و اعضای هیات علمی دانشگاه‌های استان خراسان شمالی). گروه سوم شامل آموزش دیدگان سازمان فنی و حرفه‌ای استان که از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ از این سازمان گواهینامه مهارت آموزی دریافت نموده‌اند که در مجموع ۵۴۰۸۳ نفر می‌باشد و گروه چهارم: کارآفرینان و بازاریان و صاحبان مشاغل و حرفه بوده است.

از آن‌جا که جامعه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر چهار زیر گروه اصلی بود، لذا در ادامه با استفاده از روش نمونه‌گیری تمام شماری از گروه اول و نمونه‌گیری به شیوه هدفمند از سه گروه بعدی (به دلیل گستردگی جامعه و محدودیت زمان پژوهش) به حجم ۳۸۳ نفر به عنوان نمونه آماری در بخش کمی پژوهش انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. جهت گردآوری داده‌ها، علاوه بر استفاده از اسناد و گزارشات، از دو ابزار دیگر یعنی مصاحبه نیمه‌ساختار یافته و پرسشنامه استفاده شده است.

اعتبار مصاحبه‌ها با استفاده از روش بازبینی توسط مشارکت‌کننده‌ها بررسی و مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین روایی پرسشنامه‌های پژوهش با استناد به نظر متخصصان، بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت جهت بررسی پایایی پرسشنامه‌ها به ضریب آلفای کرونباخ استناد شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام گرفته و داده‌ها به کمک نرم‌افزار Spss نسخه ۲۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

– خلاصه اطلاعات استخراج شده در بخش کیفی پژوهش

به منظور شناسایی مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدار و تعیین نیازهای آموزشی مهارتی متناسب با بازار کار در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر در استان خراسان شمالی لازم بود مشاغل مرتبط با مهارت‌های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر از طریق مصاحبه با مطلعان کلیدی شناسایی شود (سلیمان پور و اختری، ۱۳۹۷).

مشاغل مرتبط با قابلیت اشتغال متناسب با هر یک از گروه‌های ذینفع خدمات سازمان فنی و حرفه‌ای

هدف شناسایی ۵۸ شغل یا ویژگی با قابلیت اشتغال و درآمدزایی پایدار برحسب گروه‌های هدف بود. در جدول ۱ مشخص شده است که به تفکیک برای هر یک از گروه‌های هدف، چه مشاغل یا الزاماتی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

جدول ۱: الزامات و مشاغل مرتبط با قابلیت اشتغال و متناسب با هر یک از گروه‌های ذینفع خدمات سازمان فنی و حرفه‌ای

مفاهیم	مقوله
حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار؛ آموزش زنجیره ارزش؛ بسته بندی محصولات؛ آشنایی با ماشین الات کشاورزی در سه بخش کاشت و داشت و برداشت و تعمیر و نگهداری آن‌ها؛ صنایع دستی؛ بازاریابی فرش و صنایع دستی؛ تولید و پرورش محصولات مقاوم در خشکسالی	جوامع روستایی
فراوری اولیه محصولات زراعی- باغی؛ مددکاری؛ مشاغل کوچک و خانگی (ترشی، خیارشور، عروسک سازی، گوهرتراشی و...)، پرورش حیوانات اهلی	مشاغل خانگی
صنایع دستی به ویژه پشم ریزی و نخ، صنایع دستی و گلیم و قالی؛ محیط زیست و توسعه پایدار؛ بازاریابی و فروش محصولات دامی و صنایع دستی؛ گردشگری عشایری؛ پرورش دام‌های اصیل و اصلاح نژاد؛ آموزش‌های مرتبط با دام (تامین علوفه، بیماری و...)؛ فرآوری محصولات دامی	جوامع عشایری
تاسیس شرکت‌های تعاونی؛ مدیریت مالی؛ آموزش کارگروهی؛ بازاریابی و شیوه‌های تبلیغات؛ آشنایی با قوانین نظام صنفی؛ صنایع تبدیلی	اصناف
پرورش قارچ؛ مشاغل فنی مثل ارایشگری، مکانیکی و تعمیرات لوازم؛ صنایع دستی؛ تراش سنگ؛ تولید کم هزینه مانند خیاطی و نجاری وام دی اف؛ قالبیابی؛ پوشاک ورزشی؛ صنایع ساختمانی	زندان
بازاریابی بین المللی و شبکه‌ای؛ گردشگری، بوم گردی، گردشگری سلامت، راهنمایی تور، طبیعت	جوار

مقاله	مفاهیم
دانشگاهی	گردی؛ تولید محصولات سالم و ارگانیک؛ آموزش کارافرینی؛ آموزش‌های مرتبط با حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ نرم افزارهای برنامه نویسی و گرافیک؛ فناوری‌های جدید؛ تاسیس شرکت‌های دانش بنیان؛ آموزش بورس؛ مدیریت فنی دفاتر گردشگری و هتل داری
پادگان	مشاغل فنی؛ تراشکاری؛ حسابداری؛ تاسیسات ساختمانی؛ محصولات خانگی
سکونت‌گاه غیررسمی	پرورش گیاهان دارویی؛ صنایع دستی؛
شعب شهری	طراحی و دوخت لباس؛ زیباسازی و مبلمان شهری؛ صنایع چوب؛ تعمیر و نگهداری تجهیزات الکترونیکی و برقی؛ آموزش‌های شهروندی؛ اصول تولید محصولات ارگانیک؛ کشت گلخانه‌ای؛ راهنمای گردشگری

- تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها

پس از شناسایی الزامات و مشاغل مرتبط با قابلیت اشتغال متناسب با هر یک از گروه‌های ذینفع خدمات سازمان فنی و حرفه‌ای با رویکرد بازاریابی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای لازم بود از یک سو از اعتبار این یافته‌ها در میان نمونه‌های گسترده‌تر اطمینان حاصل گردد و از سوی دیگر، مشاغل و الزامات شناسایی شده اولویت‌بندی گردند. به این منظور تجزیه و تحلیل‌های کمی در سه سطح مجزا اما مرتبط با هم صورت گرفت. به این ترتیب که ابتدا اهمیت هر یک از شاخص‌های شناسایی شده، از دیدگاه نمونه‌ای به حجم ۳۸۳ نفر از کارشناسان و مربیان سازمان فنی و حرفه‌ای، کارشناسان سازمان‌های مرتبط دیگر، اعضای هیات علمی و آموزش دیدگان سازمان فنی و حرفه‌ای استان و کارآفرینان، بررسی شد. به موازات بررسی اهمیت شاخص‌ها، امکان پیاده‌سازی هر یک از شاخص‌ها با توجه به پتانسیل‌های استان مورد مطالعه قرار گرفت. در نهایت از طریق ضرب نمره اهمیت هر شاخص در نمره امکان‌سنجی آن شاخص، اولویت‌بندی الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمدزایی پایدار در استان خراسان شمالی صورت پذیرفت. در ادامه نتایج تجزیه و تحلیل‌های کمی در بررسی امکان‌سنجی و اولویت‌بندی مشاغل و الزامات ارائه شده است:

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص‌های حوزه جوامع روستایی

نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه جوامع روستایی در جدول ۲ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای، مقادیر t در مورد همه شاخص‌های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص‌های بخش جوامع روستایی تأیید و امکان کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. همچنین

بالاترین اولویت های توسعه مهارتی در بخش جوامع روستایی، به بازاریابی فرش و صنایع دستی، صنایع دستی، و تولید و پرورش محصولات مقاوم در خشکسالی مربوط می شود.

جدول ۲: نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های حوزه جوامع روستایی

اولویت	آماره t	میانگین امکان	میانگین اهمیت	متغیر
ششم	۷/۵۵	۳/۴۴	۳/۶۵	حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار
هفتم	۷/۵۷	۳/۴۵	۳/۵۳	آموزش زنجیره ارزش
پنجم	۷/۶۹	۳/۴۶	۳/۶۶	بسته بندی محصولات
چهارم	۹/۲۸	۳/۵۵	۳/۶۵	آشنایی با ماشین الات کشاورزی در سه بخش کاشت و داشت و برداشت و تعمیر و نگهداری آنها
دوم	۸/۹۹	۳/۵۱	۳/۸۰	صنایع دستی
اول	۹/۷۳	۳/۵۵	۳/۸۴	بازاریابی فرش و صنایع دستی
سوم	۹/۵۹	۳/۵۵	۳/۶۶	تولید و پرورش محصولات مقاوم در خشکسالی

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص های حوزه مشاغل خانگی

نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های حوزه مشاغل خانگی در جدول ۳ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه ای، مقادیر t در مورد همه شاخص های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص های در حوزه مشاغل خانگی تأیید و امکان کاربست این شاخص ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت های توسعه مهارتی در بخش مشاغل خانگی، به ترتیب به فراوری اولیه محصولات زراعی - باغی، مشاغل کوچک و خانگی (ترشی، خیارشور، عروسک سازی، گوهرتراشی و...)، پرورش حیوانات اهلی و مددکاری مربوط می شود.

جدول ۳: نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های حوزه مشاغل خانگی

اولویت	آماره t	میانگین امکان	میانگین اهمیت	متغیر
اول	۹/۲۰	۳/۵۵	۳/۷۱	فراوری اولیه محصولات زراعی - باغی
چهارم	۶/۴۷	۳/۳۷	۳/۵۷	مددکاری
دوم	۱۰/۵۷	۳/۵۹	۳/۶۶	مشاغل کوچک و خانگی (ترشی، خیارشور، عروسک سازی، گوهرتراشی و...)
سوم	۸/۵۶	۳/۴۸	۳/۶۷	پرورش حیوانات اهلی

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص‌های حوزه عشایری

نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه عشایری در جدول ۴ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون **t** تک نمونه‌ای، مقادیر **t** در مورد همه شاخص‌های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص‌های در حوزه عشایری تأیید و امکان کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش عشایری، به صنایع دستی به ویژه پشم ریزی و نخ، صنایع دستی و گلیم و قالی؛ فرآوری محصولات دامی و پرورش دام‌های اصیل و اصلاح نژاد مربوط می‌شود.

جدول ۴: نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه عشایری

اولویت	آماره t	میانگین امکان	میانگین اهمیت	متغیر
اول	۹/۴۳	۳/۵۶	۳/۷۹	صنایع دستی به ویژه پشم ریزی و نخ، صنایع دستی و گلیم و قالی
ششم	۶/۵۸	۳/۳۹	۳/۶۱	محیط زیست و توسعه پایدار
چهارم	۳/۰۳	۳/۵۳	۳/۷۳	بازاریابی و فروش محصولات دامی و صنایع دستی
پنجم	۹/۳۹	۳/۵۴	۳/۵۴	گردشگری عشایری
سوم	۱۰/۲۴	۳/۶۰	۳/۷۲	پرورش دام‌های اصیل و اصلاح نژاد
هفتم	۸/۳۳	۳/۴۴	۳/۵۲	آموزش‌های مرتبط با دام (تامین علوفه، بیماری و...)
دوم	۱۰/۴۲	۳/۵۸	۳/۷۵	فرآوری محصولات دامی

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص‌های حوزه اصناف

در بخش اصناف، ۶ شاخص مورد بررسی قرار گرفت. نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه اصناف در جدول ۵ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون **t** تک نمونه‌ای، مقادیر **t** در مورد همه شاخص‌های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص‌های در حوزه اصناف تأیید و امکان کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش اصناف، به مدیریت مالی، تأسیس شرکت‌های تعاونی، و صنایع تبدیلی مربوط می‌شود.

جدول ۵: نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه اصناف

اولویت	آماره t	میانگین امکان	میانگین اهمیت	متغیر
دوم	۶/۶۱	۳/۳۶	۳/۵۹	تاسیس شرکت‌های تعاونی
اول	۹/۲۴	۳/۵۱	۳/۶۱	مدیریت مالی
چهارم	۶/۷۵	۳/۳۷	۳/۵۵	آموزش کارگروهی
پنجم	۶/۱۴	۳/۳۶	۳/۵۶	بازاریابی و شیوه‌های تبلیغات
ششم	۳/۸۶	۳/۲۳	۳/۴۶	آشنایی با قوانین نظام صنفی
سوم	۶/۴۵	۳/۳۸	۳/۵۵	صنایع تبدیلی

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص‌های حوزه زندان

در بخش زندان، ۸ شاخص مورد بررسی قرار گرفت. نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه زندان در جدول ۶ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای، مقادیر t در مورد همه شاخص‌های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص‌های در حوزه زندان تأیید و امکان کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش زندان، به قالبیابی، صنایع دستی، و تولید کم هزینه مانند خیاطی و نجاری وام دی اف مربوط می‌شود.

جدول ۶: نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه زندان

اولویت	آماره t	میانگین امکان	میانگین اهمیت	متغیر
پنجم	۸/۴۲	۳/۴۷	۳/۶۳	پرورش قارچ
چهارم	۱۰/۰۴	۳/۵۴	۳/۶۳	مشاغل فنی مثل ارایشگری، مکانیکی و تعمیرات لوازم
دوم	۱۱/۹۸	۳/۶۸	۳/۷۴	صنایع دستی
هشتم	۸/۶۹	۳/۴۷	۳/۵۳	تراش سنگ
سوم	۹/۹۳	۳/۵۴	۳/۶۹	تولید کم هزینه مانند خیاطی و نجاری وام دی اف
اول	۱۳/۰۰	۳/۷۱	۳/۸۰	قالبیابی
هفتم	۷/۳۴	۳/۳۹	۳/۶۳	پوشاک ورزشی
ششم	۹/۲۴	۳/۴۹	۳/۵۶	صنایع ساختمانی

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص‌های حوزه جوارداانشگاهی

در بخش جوار دانشگاهی، ۱۰ شاخص مورد بررسی قرار گرفت. نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه جوارداانشگاهی در جدول ۷ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای، مقادیر t در مورد همه شاخص‌های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح $0/05$ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص‌های در حوزه جوارداانشگاهی تأیید و امکان کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش جوار دانشگاهی، به گردشگری، بوم گردی، گردشگری سلامت، راهنمایی تور، طبیعت گردی؛ تولید محصولات سالم و ارگانیک؛ و نرم افزارهای برنامه نویسی و گرافیک مربوط می‌شود.

جدول ۷: نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه جوارداانشگاهی

اولویت	آماره t	میانگین امکان	میانگین اهمیت	متغیر
نهم	۳/۹۱	۳/۲۳	۳/۵۵	بازاریابی بین المللی و شبکه ای
اول	۸/۸۵	۳/۵۲	۳/۶۵	گردشگری، بوم گردی، گردشگری سلامت، راهنمایی تور، طبیعت گردی
دوم	۷/۸۵	۳/۴۵	۳/۷۰	تولید محصولات سالم و ارگانیک
چهارم	۶/۶۴	۳/۴۱	۳/۶۳	آموزش کارافرینی
پنجم	۸/۱۶	۳/۴۴	۳/۶۰	آموزش‌های مرتبط با حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات
سوم	۸/۹۶	۳/۵۱	۳/۶۱	نرم افزارهای برنامه نویسی و گرافیک
هشتم	۶/۶۴	۳/۳۹	۳/۴۶	فناوی‌های جدید
ششم	۵/۷۱	۳/۳۳	۳/۵۷	تاسیس شرکت‌های دانش بنیان
دهم	۵/۰۵	۳/۲۹	۳/۳۷	آموزش بورس
هفتم	۶/۴۰	۳/۳۶	۳/۵۳	مدیریت فنی دفاتر گردشگری و هتل داری

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص‌های حوزه پادگان

در بخش پادگان، ۵ شاخص مورد بررسی قرار گرفت. نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه پادگان در جدول ۸ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای، مقادیر t در مورد همه شاخص‌های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح $0/05$ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص‌های در حوزه پادگان تأیید و امکان کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش جوار

دانشگاهی، به گردشگری، بوم گردی، گردشگری سلامت، راهنمایی تور، طبیعت گردی؛ تولید محصولات سالم و ارگانیک؛ و نرم افزارهای برنامه نویسی و گرافیک مربوط می شود.

جدول ۸: نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های حوزه پادگان

اولویت	متغیر	میانگین اهمیت	میانگین امکان	آماره t
چهارم	مشاغل فنی	۳/۵۹	۳/۳۶	۶/۱۶
دوم	تراشکاری	۳/۵۸	۳/۴۳	۷/۶۹
اول	حسابداری	۳/۶۸	۳/۳۸	۶/۷۴
سوم	تاسیسات ساختمانی	۳/۵۲	۳/۴۳	۷/۶۸
پنجم	محصولات خانگی	۳/۵۴	۳/۳۵	۶/۱۶

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص های حوزه سکونت گاه غیررسمی

در بخش سکونت گاه غیررسمی، ۳ شاخص مورد بررسی قرار گرفت. نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های حوزه سکونت گاه غیررسمی در جدول ۹ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه ای، مقادیر t در مورد همه شاخص های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص های در حوزه سکونت گاه غیررسمی تأیید و امکان کاربست این شاخص ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت های توسعه مهارتی در بخش سکونت گاه غیررسمی، به ترتیب به مربوط پرورش گیاهان دارویی، فرش و گلیم بافی و صنایع دستی مربوط می شود.

جدول ۹: نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های حوزه سکونت گاه غیررسمی

اولویت	متغیر	میانگین اهمیت	میانگین امکان	آماره t
اول	پرورش گیاهان دارویی	۳/۷۹	۳/۵۰	۸/۷۱
سوم	صنایع دستی	۳/۵۸	۳/۵۲	۸/۵۶
دوم	فرش و گلیم بافی	۳/۶۷	۳/۵۵	۸/۸۸

- بررسی استنباطی و اهمیت شاخص های حوزه شعب شهری

در بخش حوزه شعب شهری، ۸ شاخص مورد بررسی قرار گرفت. نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های حوزه شعب شهری در جدول ۱۰ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه ای، مقادیر t در مورد همه شاخص های مورد بررسی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین اهمیت همه شاخص های در حوزه شعب شهری غیررسمی تأیید و

امکان کاربری این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. نتایج نشان دادند بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش شعب شهری، به کشت گلخانه‌ای، تعمیر و نگهداری تجهیزات الکترونیکی و برقی و اصول تولید محصولات اورگانیک مربوط می‌شود.

جدول ۱۰: نتایج امکان‌سنجی و الویت بندی شاخص‌های حوزه حوزه شعب شهری

اولویت	آماره t	میانگین امکان	میانگین اهمیت	متغیر
هفتم	۵/۷۹	۳/۳۲	۳/۵۶	طراحی و دوخت لباس
هشتم	۵/۶۱	۳/۳۲	۳/۵۱	زیباسازی و مبلمان شهری
پنجم	۵/۹۴	۳/۳۴	۳/۵۵	صنایع چوب
دوم	۶/۷۹	۳/۳۸	۳/۶۰	تعمیر و نگهداری تجهیزات الکترونیکی و برقی
ششم	۵/۵۶	۳/۳۱	۳/۵۸	آموزش‌های شهروندی
سوم	۷/۴۵	۳/۴۲	۳/۵۴	اصول تولید محصولات ارگانیک
اول	۸/۵۹	۳/۴۶	۳/۶۸	کشت گلخانه‌ای
چهارم	۶/۰۶	۳/۳۶	۳/۶۰	راهنمای گردشگری

بحث و نتیجه گیری

تربیت نیروی انسانی مجهز به مهارت که قادر باشد علم و دانش را به کالا و خدمات قابل عرضه در اقتصاد کشور تبدیل نماید از یک سو و تربیت افراد خلاق و کارآفرین که بتوانند با ایجاد ارزش افزوده و تولید ثروت، فرصت های شغلی پایداری برای دیگران ایجاد نمایند به عنوان یکی از استراتژی های مؤثر در فرآیند توسعه در روند جهانی به شمار می رود. اقبال فزاینده برای آموزش های فنی و حرفه ای در دهه گذشته در این بخش نشان از ضرورت و نیاز آموزش های مهارتی در جامعه است و باعث رشد اقتصادی در بسیاری از کشورها گردیده است. آنچه باعث توسعه و انتقال این مهارت می گردد آموزش های مهارتی فنی و حرفه ای در جامعه با توجه به نیاز بازار کار و براساس تقاضا محوری است.

نظر به اهمیت ویژه نظرات کارشناسان و مربیان به عنوان بخش مهمی از جامعه آماری مورد مطالعه که از نزدیک در جریان کم و کیفی آموزش های ارائه شده از سوی سازمان فنی و حرفه ای هستند، لذا در بخشی از پژوهش به مطالعه مجزای دیدگاه این افراد پرداخته شد. به بیان دیگر، علاوه بر تدوین و اولویت بندی کلی الزامات و مشاغل دارای قابلیت درآمد پایدار، در بخشی از پژوهش نیز، این اولویت بندی تنها بر اساس دیدگاه مربیان و کارشناسان انجام گرفته است.

در این قسمت نیز تجزیه و تحلیل داده ها در سه سطح صورت گرفت. به این ترتیب که ابتدا اهمیت هر یک از شاخص های شناسایی شده، از دیدگاه نمونه ای به حجم ۸۳ نفر از کارشناسان و مربیان بررسی شد. به موازات بررسی اهمیت شاخص ها، امکان پیاده سازی هر یک از شاخص ها با توجه به پتانسیل های استان مورد مطالعه قرار گرفت. در نهایت از طریق ضرب نمره اهمیت هر شاخص در نمره امکان سنجی آن شاخص، اولویت بندی الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمدزایی پایدار در استان خراسان شمالی صورت پذیرفت. مهم ترین نتایج پژوهش یعنی شناسایی و اولویت بندی الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر در گروه های هدف در استان خراسان شمالی به شرح زیر بوده است:

- بالاترین اولویت های توسعه مهارتی در بخش جوامع روستایی، به صنایع دستی، بازاریابی فرش و صنایع دستی، و تولید و پرورش محصولات مقاوم در خشکسالی مربوط می شود.

- بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش مشاغل خانگی، به ترتیب به مشاغل کوچک و خانگی (ترشی، خیارشور، عروسک سازی، گوهرتراشی و...)، فراوری اولیه محصولات زراعی-باغی، پرورش حیوانات اهلی و مددکاری مربوط می‌شود.

- بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش عشایری، به فراوری محصولات دامی، پرورش دام‌های اصیل و اصلاح نژاد، بازاریابی و فروش محصولات دامی و صنایع دستی، صنایع دستی به‌ویژه پشم ریزی و نخ، صنایع دستی و گلیم و قالی و... مربوط می‌شود.

- از دیدگاه کارشناسان سازمان فنی و حرفه‌ای بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش اصناف، به مدیریت مالی، آموزش کار گروهی، و تأسیس شرکت‌های تعاونی مربوط می‌شود.

- بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش زندان، به قالببافی، صنایع دستی، و تولید کم هزینه مانند خیاطی و نجاری وام دی اف مربوط می‌شود.

- بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش جوار دانشگاهی به نرم افزارهای برنامه نویسی و گرافیک؛ آموزش کارآفرینی؛ و تولید محصولات سالم و ارگانیک؛ و مربوط می‌شود.

- بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش پادگان، به حسابداری، تراشکاری و تأسیسات ساختمانی مربوط می‌شود.

- از دیدگاه کارشناسان سازمان فنی و حرفه‌ای بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش سکونت‌گاه غیررسمی، به ترتیب به پرورش گیاهان دارویی، فرش و گلیم بافی و صنایع دستی مربوط می‌شود.

- دیدگاه کارشناسان سازمان فنی و حرفه‌ای بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش شعب شهری، به کشت گلخانه‌ای؛ صنایع چوب؛ و طراحی و دوخت لباس مربوط می‌شود.

در تبیین نتایج پژوهش می‌تواند دلایل مختلفی را مطرح کرد. از یک سو یافته‌های پژوهش مبنی بر توجه به مشاغل مختلف در بخش‌های مختلف صنعت، کشاورزی و خدمات گویای آن است که دستیابی به توسعه مستلزم روی آوردن به الگوهای جامعه و توجه به همه خرده‌نظام‌های نظام اقتصادی است. بنابراین ملاحظه می‌شود که افراد نمونه، نه بر یک بخش یا حوزه خاص، بلکه بر بخش‌های مختلف توسعه توجه داشته‌اند. از سوی دیگر، این یافته‌ها مؤید پتانسیل‌های عظیم و

ارزشمند استان در همه بخش‌ها بوده و تأکیدی بر توانایی‌ها و ظرفیت‌های مختلف موجود در استان است.

یافته‌ها همچنین گویای آن است که علاوه بر بخش صنعت و پتانسیل‌های موجود در این بخش، بخش‌های کشاورزی و خدمات نیز می‌توانند منبع ایجاد مزایای رقابتی در استان باشند. به‌ویژه باید پذیرفت که تغییر در شیوه‌های زندگی، افزایش رقابت بین شرکت‌ها، توسعه فناوری‌های نوین، محدودیت بیش از پیش منابع در دنیای رقابتی و مواردی از این قبیل سبب شده است تا ترجیحات، خواسته‌های افراد دستخوش تحول گردد و این امر می‌تواند به عنوان فرصتی جهت توسعه بخش خدمات و به تبع آن، ضرورتی برای توجه به توسعه مهارت‌ها و مشاغل در بخش خدمات در نظر گرفته شود.

در خصوص جوامع عشایری توصیه می‌شود به آموزش صنایع دستی به ویژه پشم ریزی و نخ توجه ویژه مبذول گردد. همچنین در حوزه مشاغل خانگی توصیه می‌شود برگزاری دوره‌های آموزشی فراوری اولیه محصولات زراعی- باغی و در در حوزه جوامع روستایی به آموزش بازاریابی فرش و صنایع دستی توجه ویژه گردد.

فهرست منابع

- برنامه راهبردی توسعه روستایی سال ۱۳۹۳. معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور
- جلیلیان، سهیلا؛ مهرعلیزاده، بداله؛ مرعشی، سیدمنصور (۱۳۹۶) بررسی میزان انطباق آموزش های فنی و حرفه ای با نیازهای آموزشی بخش صنایع در شهرستان خرم. نشریه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. دوره ۸، شماره ۱ (پیاپی ۲۹): ۱۳۱-۱۴۹.
- سلیمانپور عمران، محبوبه و اختری، ملیحه (۱۳۹۷) امکان سنجی آموزش های فنی و حرفه ای در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر با رویکرد بازاریابی آموزشی (مطالعه موردی: استان خراسان شمالی)، فصلنامه مهارت آموزی، دوره ۷ (۲۵).
- سند راهبردی مهارت و فناوری سازمان آموزش فنی و حرفه ای (۱۳۹۰). تهران: سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور.
- مرادی کفراج، مصطفی؛ محمدی، داوود؛ مرادیان، الهام (۱۳۹۱). بررسی نیازهای آموزشی زنبورداران استان لرستان در زمینه بازاریابی. "تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران ۴۳: ۲: ۳۰۱-۳۰۷.
- موریسون، آر. گری؛ روس، استیون ام؛ کمپ، جرالدا. ای. (۲۰۰۹). طراحی آموزش اثربخش، ترجمه: غلامحسین رحیمی دوست، ویرایش چهارم، اهواز، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز.
- Babae Kasmaee Roya Mohammad Ali Nadi^۱ & Badri Shahtalebi (۲۰۱۶) *Investigating Effective Components of Higher Education Marketing and Providing a Marketing Model for Iranian Private Higher Education Institutions. International Education Studies: Vol. ۹ No. ۳.*
- Elizabeth L. R. Elam and Harlan E. Spotts (۲۰۰۹) *Achieving Marketing Curriculum Integration: A Live Case Study Approach. Journal of Marketing. ۵۰-۶۵.*
- Rahimi Qasim and Soleiman Pouromran mahboube (۲۰۱۵) *Examining the factors affecting organizational entrepreneurship in technical and vocational training centers in North Khorasan in ۲۰۱۵ (based on a conceptual model of entrepreneurial attitude). UCT Journal of Management and Accounting Studies. UCT. J. Educa. Manag. Account. Stud. (UJMAS): ۱۲۱-۱۲۸.*